

FILOZOFICKO-SVETONÁZOROVÉ ASPEKTY DIELA JÁNA FRANCISCIHO

DALIMÍR HAJKO, Ústav filozofie a sociológie SAV, Bratislava

HAJKO, D.: Philosophical-Worldview Aspects of the Works of Ján Francisci. *Filozofia* 36, 1981, No. 6, p. 692—699

The views of Francisci represent an attempt at the synthesis of the outlook on history and social progress, influenced by Hegel and Herder and a petty bourgeois conception of economic independence which, within this concept, means an extraordinarily important way to freedom. Francisci, unlike his contemporaries, conceived freedom not in the national sense only, but above all — and this should be pointed out — in the sense of economic liberation, of making the nation independent of the foreign capital and in the sense of a more just distribution of capital within the nation.

Jednou z najvýznamnejších osobností slovenských kultúrnych dejín a osobitne dejín slovenského národného pohybu v 19. stor. bol bezpochyby Ján Francisci, spočiatku prominentný mladý štúrovec, neskôr „skutočný radca uhorského ministerstva, hlavný župan stolice Liptovskej, čestný predseda (starej) Matice slovenskej, predseda Knihtlačiarско-účastinárskeho spolku v T. Sv. Martine“. (1, s. 403)

Ťažisko Francisciho života [narodil sa 1. júna 1822 v Hnúšti, zomrel 7. marca 1905 v Martine], ťažisko jeho aktívneho pôsobenia pri formovaní slovenského kultúrneho prostredia bolo v rokoch štyridsiatych — doznievalo v druhej polovici minulého storočia — teda v rokoch štúrovského hnutia, ktorého bol sám príslušníkom, a v rokoch najväčšieho rozmachu tých síl, ktoré spolupôsobili pri utváraní podmienok pre aktívnejší rozvoj slovenskej kultúry.

Už ako dvadsaťročného menovali Francisciho najprv zapisovateľom, neskôr námestníkom Ľudovíta Štúra na bratislavskom Ústave reči a literatúry československej. Po Štúrovej suspenzácii odišiel Francisci do Levoče, kde sa stal hlavným správcom Jednoty mládeže slovenskej, ktorej činnosť počas jeho pôsobenia „v školskom roku 1845—1846 bola rozvinutá do takých rozmerov a s takou jasnou obsahovou náplňou, akú na levočskej pôde nepoznali ani predtým ani potom“. (2, s. 234) Po r. 1846 študoval Francisci na prešovskom kolégiu právo a dostal sa s Ľudovítom Štúrom do názorových sporov, ktoré sa týkali otázok literatúry a organizovania slovenského kultúrneho života, nikdy však nebol jeho politickým odporcom.

Napriek neobyčajne zložitej osobnosti Jána Francisciho (o čom okrem iného svedčia aj spomenuté spory) možno súhlasiť s mnohokrát publikovaným názorom, že Ján Vratislav Francisci-Rimavský bol jednou z vedúcich osobností slovenského národného hnutia. Okrem uvedených funkcií a zásluh bol aktívnym účastníkom revolučného pohybu v Gemeri

r. 1848, autorom prvého literárneho textu v spisovnej slovenčine a predovšetkým jedným z osnovateľov Memoranda r. 1861.

Táto stať si kladie za cieľ upozorniť na niektoré miesta Francisciho literárnej a publicistickej činnosti, ktoré môžu byť zaujímavé pri vypracúvaní syntetických dejín filozofie na Slovensku.

Ak máme hovoriť o účasti Jána Francisciho na vývine filozofického myslenia na Slovensku, musíme zohľadniť početnosť a mnohorakosť aktivít, ktoré Francisci vyvíjal počas svojho plodného a aj pomerne dlhého života. Možno v zásade povedať, že Francisciho zafatenosť verejnými vecami bola príliš veľká na to, aby mu zostávalo dosť miesta pre teoretickú tvorbu. V tomto ohľade napr. Jaroslav Vlček priamo vyzýval Jozefa Škultétyho: „Francisciho prinúť, aby napísal svoje memoire z dôb Štúrových — jeho charakteristiky sú vzácné, umrú s ním!“ (3, s. 25) V memoárovej tvorbe Francisci urobil napokon dosť (viď jeho *Črty z doby moysesovskej* vydané r. 1897, životopisné *Rozpomienky* z r. 1899 a *Vlastný životopis*, posmrtné vydaný r. 1909), avšak orientácia na biografický, autobiografický a memoárový typ literárnej tvorby ho postupne odvieďa od rozpracúvania teoretických a osobitne filozofických problémov.

V súvislosti s Jánom Franciscim platí to, čo možno povedať o celej štúrovskej a poštúrovskej generácii: v ich diele sa nedá určiť presná a ostrá hranica medzi teóriou a poéziou, medzi vedeckou a umeleckou tvorbou. Výstižne charakterizoval tento stav už Svetozár Hurban Vajanský, keď v práci *Vplyv poézie na náš vývin* napísal o literatúre tohto obdobia: „Prvé pokusy literárne boli vlastne čírymi poetickými pokusmi... No i dosť praktické diela balili do poetických šiat: tak boj proti pálenke počal sa veršami, drámami, dialógmi... V „únií“ Hurbanovej je mnoho oduševnenia poeticko-filozofického; možno tam je viac poézie než v mnohých veršoch. Pozrime na Štúra; ... v jeho prednáškach je viac poézie než filozofie a prísnej vedy... Ešte i v proklamáciách »národnej rady«, v spisoch filozoficko-etnologických Hodžových nájdete valnú časť poézie.“ (4, s. 60—61)

Táto črta bola príznačná do istej miery aj pre iné etapy našich kultúrnych dejín, pre iné vývinové obdobia filozofického myslenia na Slovensku. Vyplývala z pomerne malej rozvinutosti vedeckého myslenia v našom prostredí, súvisela s metodologickou neujasnenosťou v teoretickom výskume problematiky národa a v neposlednom rade bola aj dôsledkom všeobecne známych špecifických historických okolností, ktoré nútili tvorcov slovenskej vedy a kultúry vôbec, aby kládli dôraz na činnosť popularizačnú, osvetársku a aj „filozofiu a prísnu vedu“ halili do atraktívnejšieho a prístupnejšieho poetického rúcha.

Istú úlohu tu mal aj pocit jednotného cieľa všetkých usilovaní v rôznych oblastiach tvorivej činnosti — tým cieľom bolo národné a kultúrne obrodenie Slovákov, konštituovanie keď nie optimálnych, tak aspoň prijateľnejších podmienok pre rozvoj národného školstva, vedy, litera-

túry a umenia. Pocit prvoznalosti národných záujmov podmieňoval skutočnosť, že do centra pozornosti filozoficky uvažujúcich mysliteľov a dejateľov v 19. stor. sa dostávali *predovšetkým otázky filozofie dejín*. V rámci odpovedí na ne sa autori pokúšali jednak vysvetliť prítomný stav slovenského národa, jeho kultúry a hmotných podmienok jeho možného rozvoja, jednak popísať perspektívy tohto rozvoja, zdôvodniť jeho potrebu a naliehavosť. Filozofia — a spolu s ňou aj viaceré iné, najmä humanitné vedné odbory — sa tak stala v osobitných podmienkach života Slovákov v Hornom Uhorsku akosi „slúžkou národa“. Bez-mála všetky úvahy z tohto obdobia, ktoré sú pre filozofiu a najmä pre historiografiu filozofie relevantné, sa zapodieľajú otázkami národa, národnosti, spoločenského pokroku — spravidla v súvislosti s minulosťou, prítomnosťou a budúcnosťou slovenského národa osobitne a slovan-ských národov vôbec. V súvislosti s Francisciho hodnotením situácie slovenského národa chceme upozorniť na zaujímavú myšlienku, ktorá sa týka príčin odnárodňovania slovenskej šľachty. Časť tejto myšlienky odcitujeme: „Samoodnárodnenie slovenského zemanstva je v histórii úkaz taký, ktorý by sa nedal pochopiť, keby nedal k tomu svetla panujúci tenkrát duch kast a nadutosť s ním spojená. Tak hlá šľachta bosenská po zaujatí zeme skrze Turkov volila Krista zaprieť a Islam prijať radšej, jakoby sa bola k ľudu privinúla a v losu jeho zúčastnila.“ (11, s. 18) Táto myšlienka obsahuje domnienku, že vládnuce kruhy znepriatelených národov nájdu vždy cestu skôr k sebe navzájom než k vlastnému ľudu, ktorý radšej „zaprú“, než by sa vzdali svojich majetkových výsad. Stretávame sa tu s *elementárnym zárodkom triedneho videnia sveta*, ktorý hodno spomenúť najmä pre jeho zriedkavosť v starších dejinách filozofického myslenia na Slovensku.

Výraznou črtou Francisciho myšlienkového odkazu sú aj ozveny Heglovej filozofie, úvahy o „duchu národa“, ktorý je „vo všeobecnom duchu ľudstva silne zakotvený“, ale „svojimi zvláštnymi určitostami od druhých oddelený“.

Každý národ má podľa Francisciho možnosť, aby na seba prevzal úlohu realizátora ducha národov, ducha ľudstva, a tak zaujal významné miesto v istej epoche svetových dejín. Duch ľudstva sa prejavuje výlučne prostredníctvom aktivity toho-ktorého národa, v rámci ktorej sa objektívuje. „Zjavenie“ čiže prejav, prejavenie sa „ducha ľudstva skrze deje národov“, píše Francisci, „jestli že tá zvláštnosť je povolaná za časovú všeobecnosť v histórii poslúžiť, alebo jestli sa všeobecná myšlienka ľudstva do zvláštnosti národnej tejto lebo druhej obliecť má, povyšuje tie národy na stupeň národov sveto-historických.“ (6, s. VIII.)

Podľa Francisciho nadišlo historické obdobie, v ktorom sa začínajú dostávať do popredia slovanské národy. Stávajú sa vyjadrovateľmi „ducha ľudstva“ a v jeho vývine začínajú na seba preberať historickú úlohu, ktorá im doteraz buď bola upieraná, alebo ku ktorej doteraz nedospeli: „My Slovania sme sa síce ešte ani historickou dejinnosťou druhým ná-

rodod ku boku postaviť nemohli, a tým menej zjavenia ducha nášho zvláštného za dej ľudstva považovať môžeme: ale zato má duch náš svoje zvláštne zjavenia, v ktorých ho vidieť, ako z knihy čítať môžeme. Tieto zjavenia sú náš slovanský domáci, spoločenský, občiansky a náboženský život, umenia, reč, veda atď.“ [6, s. IX] Podľa Francisciho treba hodnotiť činnosť celého národa vždy podľa toho, do akej miery si uvedomuje, že v konkrétnom duchu istého národa sa prejavuje večný duch ľudstva a do akej miery chce, môže a vie prispieť k sebauvedomeniu objektívneho ducha v duchu národa. Z tohto hľadiska posudzoval Francisci aj takú konkrétnu historickú udalosť, akou bolo slovenské povstanie r. 1848—1849, keď v česky napísanom *Hlase ze Slovenska* [1851] tvrdil: „Národ zdravého smyslu, jakový jest i náš slovanský, v tom se ukázal politicky zralým, když v takových dobách, jako byly od března 1848, kde všeobecné zmatení smyslů a zmítaní ponětí panovalo, v massách svých rozklátěných udržel vědomí stávajícího a věčného ducha v sebe a v člověčenstvo a jednal dle toho.“ [10, s. 8] Nemáme v úmysle na tomto mieste hodnotiť dejinný zástoj slovenského národa v revolučných udalostiach meruôsmeho roku, chceme len ukázať na to, že Francisci pristupoval k hodnoteniu úlohy vlastného národa v európskych dejinách nie bez zohľadnenia niektorých prvkov názorov spomenutých filozofov.

V zásade možno povedať, že pri koncipovaní svojho pohľadu na otázky praktického života národa vychádzal Francisci — podobne ako iní štúrovskí i poštúrovskí myslitelia na Slovensku — zo známeho Herderovho stanoviska, ktoré pripisuje Slovanom veľkú budúcnosť. U Jána Francisciho sa stretávame s herderovsky znejúcimi myšlienkami o jedinečnosti slovanského ducha, o skvelej budúcnosti Slovanov i Slovákov. V úvode ku knihe *Slovenskje povesti* (Levoča 1845) Francisci píše „Novozrodený duch Slovenstva, najmladší syn ľudstva, je ten posvätený a vyvolený hrdina, ktorý, chtiac sebe svet a život stvoriť, vystupuje i na zázračné toto pole, a hľadá na ňom pre seba životnej krvi, hľadá a zbiera elementy, do ktorých by sa vtelesnil.“ [6, s. VII.]

Netreba azda pripomínať všeobecne známy fakt, že vydávanie diel ľudovej slovesnosti zohralo významnú národnobuditeľskú úlohu v období národného obrodzenia. Zberatelia, zostavovatelia a vydavatelia si od nich sľubovali veľa: „Keby sme všetky tieto starodávne povesti mali a nič z nich nebolo zahynulo, nepochybne sme celú starých predkov našich náuku o bohoch, sklade a riade sveta (teogóniu a kozmogóniu) vedeli, ktorú teraz pre neúplnosť týchto povestí a pre nedokonalosť správ o predkoch našich len neúplne vieme“, píše Ľudovít Štúr v recenzii uvedenej Francisciho knihy. [7, s. 232]

Francisci síce nedospel k pokusu vybudovať či rekonštruovať „náuku o bohoch, sklade a riade sveta“ ako Štúr vo svojom diele *O národných povestiach a piesňach plemien slovanských*, no pri skúmaní filozoficko-svetonázorových aspektov jeho diela nemôžeme tieto názory obísť. Stretávame sa tu napr. s aplikáciou niektorých Heglových názorov na

konkrétne problémy, s ktorými sa musel vyrovnáť autor textu týkajúceho sa jednej stránky dejín slovenskej kultúry. Podobne, ako sa pre Hegla svetový rozum prejavoval v konkrétnom duchu istého národa, pre Francisciho sa jednotlivé národy vyznačujú špecifickým „duchom národa“, ktorý ich odlišuje od iných národov, no zároveň naznačuje príslušnosť jedného národa k ostatným, vzájomnú internacionálnu spolupatričnosť, ktorú v konečnom dôsledku určuje principiálna podradnosť „ducha národa“ „všeobecnému duchu ľudstva“.

Francisci o tom píše v predslove k *Slovenským povestiam* takto: „Každý národ má svojho zvláštného ducha, ducha vo všeobecnom duchu ľudstva silne zakotveného, ale svojimi zvláštnymi určitosťami od druhých oddeleného. Tento zvláštny duch je tá tvárnosť, v ktorej sa celý život národa zjavuje pred svetom; ale večný zákon toho života je duch ľudstva, duch sveta. — Aby sa duch ľudstva ako zákon života národov uskutočňovať mohol, nevyhnutne je potrebné jeho zjavenie, a tu povstáva najskôr zjavenie v slove nadobudnutom, prorocky vyslovené; potom dejmi a skutkami historickými, dielami názorovými v živote národov utvrdené — rozumie sa ale z predošlých slov, že oboje tieto zjavenia, v podobe svojej zvláštnej národnej sa svetu ukazujú.“ [6, s. VIII.]

Všimnime si: najskôr slovo, idea, potom „deje a skutky historické, diela názorné“. Zo sporadicky a torzovite vyslovených Francisciho názorov možno usudzovať, že podľa neho sa v súlade s Heglovou koncepciou filozofie dejín duch objektívuje v kultúre a v predmetnosti, je aktívnym princípom historického vývoja.

Francisciho kontakt s klasickou nemeckou a predovšetkým Heglovou filozofiou bol pravdepodobne z väčšej časti sprostredkovaný (najmä Štúrom a jeho prednáškami) a Francisci sa nikdy hlbšie nezaoberal celkovou stavbou Heglovho diela a všetkými dôsledkami, ktoré z Heglovej filozofie vyplývali. Podobne ako ďalší naši myslitelia tohto obdobia vybral si z Heglovho idealistického výkladu ľudských dejín názor, z ktorého vyplýva, že na vývin človeka a spoločnosti treba hľadiť cez prizmu činnosti, aktivity, zmeny, zdokonaľovania, smerovania k istému cieľu. Zmyšľifikovaná podoba, v ktorej Hegel vyslovil túto myšlienku, sa u Francisciho výraznejšie prejavila v úvahách o národe (predovšetkým v súvislosti s hodnotením diel slovenskej ľudovej slovesnosti).

V omnoho konkrétnejšej a praktickými potrebami politického života prispôsobenejšej podobe sa so zdôrazňovaním aktivity stretávame vo Francisciho názoroch na spoločenský pokrok. Hoci Francisci sa vo svojich prácach zmieňuje o spoločenskom pokroku väčšinou iba okrajovo a akoby mimochodom, možno pojem spoločenského pokroku pokladať za kľúčový pri hodnotení filozoficko-svetonázorových aspektov jeho diela. Možno ho za taký pokladať najmä preto, lebo Francisci zdôrazňoval predovšetkým potrebu zabezpečenia budúcnosti národa, hľadal možnosti jeho zdravého vývinu. Nerealizoval svoje túžby v neplodných víziách slávnej minulosti. Aj tam, kde sa zaoberá kultúrnym dedičstvom (Slo-

venské povesti), robí tak z hľadiska formovania svojich predstáv o budúcnosti národa. Nejde mu o apologetiku minulosti, ale o využitie jej poznania v prospech dejinnej perspektívy, v prospech pokroku.

Francisci chápal problém pokroku národa predovšetkým ako problém praktického zabezpečenia lepších materiálnych podmienok pre život ľudu — tomuto úsiliu zasvätil predovšetkým druhú polovicu svojho života. V rozsiahlejších prácach *Vzájomné pomocnice* (1868) a *Nákres povstania, ustrojenia, vyvinovania sa a výsledku účinkovania Kníhtlačiarsko-účastinárskeho spolku* (1895), ako aj v početných článkoch, ktoré Francisci uverejňoval časopisecky, najmä v Hlásniku, Národných novinách a Pešťbudínskych vedomostiach (spomeňme napr. príspevky *O priemyselných spolkoch*, *Cechy prestávajú, priemyselné spolky nastávajú*, *Kupecký zákon na spolky a jednoty* — všetky uverejnené v sedemdesiatych rokoch) dôrazne ukázal na význam hmotného povznesenia ľudu: „Povedzte, či chudoba ľudu nášho nie je to osudné otroctvo, ktoré ho púta v službu iných, obyčajne proti jeho životným záujmom čeliacich snáh?“ (8, s. 22)

Francisciho názory v tejto oblasti sú pokusom o syntézu heglovsky a herderovsky ladeného pohľadu na dejiny a spoločenský pokrok s maloburžoáznou koncepciou hospodárskej samostatnosti, „majetnosti“, ktorá je v rámci tohto chápania neobyčajne významnou cestou k slobode. Slobodu Francisci chápe nielen v zmysle národnom ako väčšina jeho rovesníkov, ale predovšetkým — a to by sme chceli osobitne zdôrazniť — v zmysle *hospodárskeho oslobodenia, osamostatnenia jednak od závislosti na cudzom kapitáli, jednak v zmysle spravodlivejšieho rozdelenia kapitálu vnútri národa*. Tak si Francisci dokázal „uzemniť“, zjednotiť, do istej miery korigovať a pre svoje praktické účely upraviť známu Heglovu tézu, podľa ktorej „svetové dejiny sú pokrokom v uvedomovaní si slobody — pokroku, ktorý musíme poznať v jeho nevyhnutnosti“. (5, s. 244)

Francisci nepoznal marxizmus (s menom K. Marxa sa pravdepodobne stretol nanajvýš tak v nekrológu, ktorý vyšiel v Národných novinách r. 1883, po Marxovej smrti) a nespájal cestu k oslobodeniu pracujúceho ľudu a k zlepšeniu jeho materiálnych životných podmienok s bojom proletariátu. Spájal názory rodiacej sa národnej buržoázie, ktorá potrebovala pre svoj tovar čoraz početnejšie kúpyschopné obyvateľstvo, s bojom za národnú slobodu a samostatnosť, za uskutočnenie buržoáznomokratických požiadaviek, proti pozostatkom feudálnej závislosti a neznesiteľného národnostného útlaku. Z jeho postojov a názorov cítiť atmosféru zintenzívňovania činnosti tej časti slovenskej drobnej buržoázie, ktorá si zachovávala svoje národné povedomie. Francisci si uvedomoval, že jedine ľud, ktorý sa vyslobodí z feudálnych hospodárskych pomerov, môže sa rozvíjať aj kultúrne a mravne: „Vytrhnúť, neuprositeľne vymáhať treba ľud náš spod závislosti od vôle cudzej, postaviť ho treba na nohy svojstva, na nohy samostatnosti *pomáhaním mu k majetnosti*, kroz pri-

účanie ho k sporivosti, kroz pomáhanie mu k lacným peňazom v čase nehody a k zlepšeniu, k obľahčeniu, k rozmnoženiu zárobku potrebným.“ (8, s. 22)

Francisciho význam spočíva okrem iného v tom, že dokázal národnobuditeľský pátos svojej generácie pretaviť do realistického životného postoja, zdôrazňujúceho potrebu aktívnej, praktickej pomoci ľudu v každodenných problémoch, potrebu takého typu každodennej aktivity, ktorá sa v súvislosti s neskorším hnutím hlasistov označuje ako potreba „drobnej práce“. Anticipoval tak v istom zmysle úsilia hlasistov, niekoľko desaťročí pred založením časopisu Hlas, hoci z ideovo-politického hľadiska mal na sklonku svojho života bližšie k tradičnému národnárskemu konzervativizmu než k hlasizmu, ktorý bol v ostrom rozpore s normami martinského vedenia Slovenskej národnej strany.

Uznanie dôležitosti princípov rovnosti a slobody, demokracie a humanizmu nebolo pre Francisciho len výsledkom uznávania zákonov vývinu absolútneho ducha, ale aj výsledkom poznania konkrétnej spoločenskej situácie vtedajšej rozporuplnej uhorskej spoločnosti s jej polo-feudálnym systémom spoločenských vzťahov a duchovnou zaostalosťou vidieckeho obyvateľstva, no i s kapitalistickými prvkami hospodárenia v mestách, s prehnutým štátnym aparátom i s počiatkami rozvoja priemyslu, ktorý začínal vytvárať predpoklady pre vznik proletariátu.

Zdôrazňovanie potreby zmeny, aktivity, činnosti v prospech širokých ľudových mas, ktoré si Francisci zdôvodňoval ustavičným vývinom ducha, bolo v konečnom dôsledku nepriamo podmienené — prevažne neuvedomelým — uznávaním zásad takého spoločenského pokroku, ktorý má svoje korene v materiálnych podmienkach života spoločnosti. Francisci bol jedným z mála svojich generačných druhov, ktorí sa dokázali oslobodiť od národnobuditeľského pátosu a v rámci konkrétnych historických podmienok uplatňovať relatívne pokrokové vymoženosti buržoáznodemokratického zriadenia. Predovšetkým v tom bol kultúrny prínos Francisciho životného diela a v neposlednom rade práve z tohto hľadiska treba hodnotiť aj filozoficko-svetonázorové aspekty jeho tvorby.

LITERATÚRA

1. RIZNER, L. V.: Bibliografia písomníctva slovenského I. Martin 1929.
2. SEDLÁK, I.: Strieborný vek. Košice 1970.
3. Vzájomné listy Jaroslava Vlčka a Jozefa Škultétyho. Bratislava 1963.
4. VAJANSKÝ, S. H.: State o slovenskej literatúre. Bratislava 1956.
5. HEGEL, G. W. F.: Filozofia dejín. Bratislava 1957.
6. FRANCISCI, J.: Slovenskije povesti. Levoča 1845.
7. ŠTÚR, L.: Slovenské povesti. In: Slovenská ľudová slovesnosť. Bratislava 1955.
8. FRANCISCI, J.: Vzájomné pomocníce, 1868.
9. FRANCISCI, J.: Nákras povstania, ustrojenia, vyvinovania sa a výsledku účinkovania Knihťlačiarско-účastinárskeho spolku. Martin 1895.
10. FRANCISCI, J.: Hlas ze Slovenska. Viedeň 1851.
11. FRANCISCI, J.: List zo Slovenska. Pešť 1861.

Далимир Г а й к о

Яркой чертой идейного наследия Францисци являются также отголоски философии Гегеля, рассуждения о „духе народа“, который „во всеобщем духе человечества сильно закреплён“, но „своими особыми определенностями от других отделен“.

По мнению Францисци, настал исторический период, когда на первый план начинают выступать славянские нации. Они становятся выразителями „духа человечества“ и в его развитии начинают принимать на себя историческую роль, которая до сих пор за ними не признавалась или для которой они еще не созрели. Францисци понимал проблему прогресса нации в первую очередь как проблему практического обеспечения лучших материальных условий для жизни народа.

Взгляды Францисци представляют собой попытку синтезировать взгляд на историю и общественный прогресс гегелевского и гердеровского толка с мелкобуржуазной концепцией экономической самостоятельности, которая в рамках этого понимания является исключительно важным путем к свободе. Свободу Францисци понимает не только в национальном смысле, как большинство его ровесников, но прежде всего — это мы хотели бы особо подчеркнуть — в смысле экономического освобождения, с одной стороны, от зависимости от чужого капитала, с другой стороны, в смысле более справедливого распределения капитала внутри нации.

DIE PHILOSOPHISCH-WELTANSCHAULICHEN ASPEKTE DES WERKES VON JÁN FRANCISCI

Dalimír Hájko

Hervorstechende Merkmale des Gedankenvermögens J. Franciscis sind der Widerhall von Hegels Philosophie, und Überlegungen über den „Volksgeist“, der „im allgemeinen Geist der Menschheit fest verankert ist“, aber „durch seine besonderen Bestimmungen von anderen getrennt“ ist.

Nach Francisci brach das historische Zeitalter an, in dem die slawischen Völker beginnen in den Vordergrund zu treten. Sie Werden zur Ausdrucksform des „Menschheitsgeistes“ und in seiner Entwicklung beginnen sie die Aufgabe zu übernehmen, die ihnen bis jetzt entweder verweigert worden ist oder zu der sie bis jetzt nicht herangereift sind. Francisci fasste das Problem des Volksfortschritts in erster Linie als Problem der praktischen Sicherung besserer materieller Lebensbedingungen für das Volk auf.

Franciscis Ansichten sind der Versuch einer Synthese hegelisch und herderisch gefärbter Anschauungen über Geschichte und Gesellschaftsfortschritt mit kleinbürgerlicher Konzeption wirtschaftlicher Selbständigkeit, die im Rahmen dieser Auffassung einen ungewöhnlich bedeutenden Weg zur Freiheit darstellt. Die Freiheit fasst Francisci nicht nur im nationalen Sinne auf, wie die Mehrzahl seiner Altersgenossen, aber vor allem — und das möchten wir besonders unterstreichen — im Sinne der wirtschaftlichen Befreiung, Befreiung einerseits von fremder Kapitalabhängigkeit, andererseits im Sinne einer gerechteren Kapitalverteilung innerhalb des Volkes.